

Верховний
Суд

Примусове повернення та видворення шукачів захисту: особливості національного і міжнародного законодавства, практичні аспекти

Сергій Уханенко
суддя Верховного Суду

- Конституція України
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
- Конвенція про статус біженців
- Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства"
- Закон України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту"
- Закон України "Про Державну прикордонну службу України"
- Закон України "Про Імміграцію"
- Інструкція про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства, затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації державної прикордонної служби України та Служби безпеки України від 23.04.2012 № 353/271/150
- Постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України № 1 від 25.06.2009 року «Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженців та особи, яка потребує додаткового або тимчасового захисту, примусового повернення і примусового видворення іноземців чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні»

стаття 288 КАС України

- Категорії учасників
- Предмет спору
- Судовий збір не сплачується
- Імперативність норми про обов'язкову участь
- Особливості повідомлення учасників справи ч. 1,2 статті 268 КАСУ
- Пункт 7 Інструкції – забезпечення участі у судовому розгляді іноземців, які затримані
- Режим відеоконференції учасників
- Участь перекладача

Підстави перебування іноземців та осіб без громадянства на території України

- Імміграція
- Біженці або особи, що потребують додаткового захисту (посвідчення біженця або особи, якій надано тимчасовий захист)
- Укладений гіг-контракт + посвідка на тимчасове проживання
- Реалізація проектів міжнародної технічної допомоги + посвідка на тимчасове проживання
- Робота у філіях, представництвах та інших організаціях + посвідка на тимчасове проживання
- в період дії воєнного стану прибули в Україну для надання медичної допомоги, реабілітаційної допомоги на волонтерських засадах як медичні працівники, фахівці з реабілітації + посвідка на тимчасове проживання (крім РФ та РБ) (+ стаття 5)

Добровільне повернення

- Обов'язок добровільно повернутися в країну походження або третю країну в установлений строк, якщо вони не мають інших законних підстав для перебування в Україні
- Рішення про добровільне повернення іноземців та осіб без громадянства ЦО - за заявою про добровільне повернення.
- Видача довідки
- Строк повернення до 60 днів

Примусове повернення

Іноземець або особа без громадянства можуть бути примусово повернуті в країну походження або третю країну

- їх дії порушують законодавство про правовий статус іноземців
- та осіб без громадянства
- суперечать інтересам забезпечення національної безпеки України
- охорони громадського порядку
- це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України

За рішенням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції

Строк добровільного виконання не повинен перевищувати 30 днів з дня прийняття рішення

Виключення

Примусове повернення не застосовується до іноземців та осіб без громадянства, які не досягли 18-річного віку, до іноземців та осіб без громадянства, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту".

Іноземці та особи без громадянства, зазначені у частині двадцятій статті 4 цього Закону, не можуть бути примусово повернуті в країну походження або третю країну, яка вчинила акт агресії проти України, або в країну, яка не визнає територіальну цілісність та суверенітет України або відмовляється визнавати протиправність посягань на територіальну цілісність та суверенітет України, зокрема, голосувала проти Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй "Про територіальну цілісність України" від 27 березня 2014 року № 68/262.

Реадмісія

Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: підписана 18.06.2007; ратифікована 15.01.2008 (Закон України № 116-VI); набула чинності 01.01.2010.

Відповідно до пункту 1 статті 16 Угоди, укладення імплементаційних протоколів є правом України та держав – членів ЄС.

Міжнародні договори з державами, які не є членами ЄС, про реадмісію осіб та про приймання та передачу осіб, які перебувають на території держав нелегально

<https://dpsu.gov.ua/ua/Mizhnarodni-dogovori-z-derzhavami-yaki-ne-chlenami-S-pro-readmisiyu-osib-ta-pro-priymannya-ta-peredachu-osib-yaki-perebuvayut-na-teritorii-derzhav-nelegalno/%3C/span>

Наказ МВС № 158 від 16.02.2015

Про затвердження Інструкції про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб

Примусове видворення

На підставі винесеної за їх позовом постанови адміністративного суду в разі:

- невиконання в установлений строк без поважних причин рішення про примусове повернення
- наявність обґрунтованих підстав вважати, що іноземець або особа без громадянства ухилятимуться від виконання такого рішення

Заборона щодо примусового повернення чи примусового видворення або видачі чи передачі

- де їх життю або свободі загрожуватиме небезпека за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань;
- де їм загрожує смертна кара або страта, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання;
- де їх життю або здоров'ю, безпеці або свободі загрожує небезпека внаслідок загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини, або природного чи техногенного лиха, або відсутності медичного лікування чи догляду, який забезпечує життя;
- де їм загрожує видворення або примусове повернення до країн, де можуть виникнути зазначені випадки.

Забороняється колективне примусове видворення іноземців та осіб без громадянства.

Визнання особою без громадянства

Стаття 6-1

- заявний порядок
- центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції
- повнолітня дієздатна особа

Постанова КМУ

від 24 березня 2021 р. № 317

Деякі питання визнання особою без громадянства

ЄКПЛ

СТАТТЯ 5

Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

ХАМРОЕВ та інші проти України, заява 41651/10, рішення від 15.09.2016

Позбавлення волі буде виправданим лише тоді, коли триває процедура видворення або екстрадиції. Якщо таке провадження не було розпочате своєчасно, то тримання під вартою перестає бути припустимим відповідно до п. 1(f) статті 5 ЄКПЛ.

Загальні принципи

Видворення іноземця Договірною державою може призвести до порушення питання за статтею 3 Конвенції, і, таким чином, стосуватися відповідальності цієї держави за Конвенцією, якщо буде доведено наявність суттєвих підстав вважати, що у випадку депортації у країні призначення відповідній особі загрожуватиме поведження, заборонене статтею 3 Конвенції.

Суд має переконатися, що оцінка, здійснена органами влади Договірної держави, була належною та достатньо підтвердженою як національними документами, так і документами з інших надійних та об'єктивних джерел. Стосовно тягаря доведення, то в принципі заявник повинен надати докази, здатні довести існування вагомих підстав вважати, що у випадку здійснення оскаржуваного заходу йому загрожуватиме поведження, заборонене статтею 3 Конвенції, і якщо такі докази були надані, Уряд мусить розвіяти будь-які сумніви, які у зв'язку з цим виникли.

Суд має дослідити передбачувані наслідки видачі заявника до запитуючої країни з огляду на загальну ситуацію там та його особисті обставини. Якщо доступні джерела описують загальну ситуацію, то конкретні висловлювання заявника в кожній окремій справі мають підтверджуватися іншими доказами.

У справах, в яких заявник стверджує, що є членом групи, яка систематично піддається практиці жорстокого поведження, Суд вважає, що захист статті 3 Конвенції починає діяти, коли заявник у випадку необхідності підтверджує на підставі зазначених джерел наявність обґрунтованих причин вважати, що така практика існує, а він входить до складу відповідної групи.

Стаття 3 Конвенції не перешкоджає Договірним державам враховувати існування «альтернативи пошуку притулку всередині країни» під час своєї оцінки твердження особи, що повернення до країни походження реально загрожуватиме їй тим, що її буде піддано поводженню, забороненому цим положенням

передумовами врахування альтернативи пошуку притулку всередині країни має бути наявність певних гарантій: особа, яка буде вислана, повинна мати можливість переїхати у відповідний регіон, бути прийнятою там і мати можливість поселитися там. Недотримання цієї передумови може порушити питання за статтею 3 Конвенції

Zarubin та інші проти Литви

Заяви 69111/17 69112/17 69113/17 69114/17

ухвала від 26.11.2019

Стаття 10

Органи влади продемонстрували, що ці заходи були в інтересах національної безпеки та були пропорційними. Зокрема, поведінка заявників на конференції, яку органи влади охаректизували як агресивну та провокаційну, не відповідає принципам відповідальної журналістики

Стаття 6

Рішення щодо в'їзду, перебування або депортації іноземців не стосується визначення цивільних прав заявника або обвинувачення в скоєнні кримінального правопорушення

Стаття 4 Протоколу 4

Незважаючи на те, що в наказах проти заявників по суті були використані однакові формулювання, це не означало, що їх окремі ситуації не були вивчені

М.С. Проти Словаччини та України

Заява 17189/11

Рішення від 11.06.2020

Стаття 3

суд посилався на застаріле джерело інформації про країну походження і дійшов невмотивованого висновку про те, що жодних злочинів проти цієї особи в Афганістані не вчинялось. Хоча ця оцінка передувала розгляду заяви заявника про надання йому статусу біженця, як вбачається, це була єдина спроба проаналізувати по суті існування загрози, про яку він стверджував.

Ці недоліки мали процесуальний характер.

Україна порушила процесуальний аспект статті 3 Конвенції

Дякую за увагу!